

УДК 343.3

Т. С. Батраченкокандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Університету митної справи та фінансів**Б. В. Нагорний**студент VI курсу
Університету митної справи та фінансів**ПРОТИПРАВНИЙ ВПЛИВ НА РЕЗУЛЬТАТИ
ОФІЦІЙНИХ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ:
ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ**

Статтю присвячено розгляду проблем протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань. Критично проаналізовані всі елементи злочину, передбаченого ст. 369-3 КК України. Викладено рекомендації щодо вдосконалення кримінально-правової кваліфікації даного кримінального правопорушення.

Ключові слова: неправомірна вигода, спортивні змагання, підкуп, протиправний вплив, кримінально-правова кваліфікація.

Постановка проблеми. У сучасному світі спорт являє собою багатогранне явище, яке здатне виконувати досить широке коло соціальних функцій. У сучасному світі спорт може впливати на політичні, економічні й культурні процеси життя суспільства. Разом з тим поряд з позитивними досягненнями у своєму розвитку сфера спорту, в першу чергу професійного, визначається також цілим рядом негативних аспектів, першопричинами яких є комерціалізація і політизація даної сфери. Сфера професійного спорту тісно пов'язана з високими гонорарами, рекламним, гральним бізнесом і т.п. Останнє свідчить про зростаючий ризик криміналізації спортивної сфери та необхідності розробки та впровадження дієвого механізму протидії даному негативному явищу.

Як видається, відсутність у теорії і практиці кримінального права достатньої уваги вивченню питань, пов'язаних із застосуванням кримінального законодавства в сфері спорту, негативно впливає на ефективність кримінально-правової охорони суспільних відносин у даній сфері.

Серед актуальних проблем професійного спорту спеціалістами нерідко називаються:

– вживання заборонених у спорті засобів і методів (допінгу) (підтвердженням того стають численні дискваліфікації спортсменів, особливо легкоатлетів);

– надання протиправного впливу на результати спортивних змагань;

– так звані договірні матчі, а також різного роду шахрайство на ставках на результати спортивних змагань (в дану категорію можна віднести спортивні змагання, на результат яких вплинули інші чинники);

– спекуляції із вхідними квитками (мають місце, як правило, під час проведення знакових спортивних заходів);

– порушення громадського порядку з боку глядачів спортивних змагань.

У колі окреслених проблем особливе місце займає проблема «договірних» матчів і шахрайства зі ставками на результат спортивних подій у силу наступних причин:

– діяння ретельно приховуються особами, які беруть участь;

– відсутній єдиний механізм виявлення і припинення відповідної діяльності, а також притягнення винних осіб до відповідальності;

– інтернаціоналізація професійного спорту (дане поняття в конкретному випадку можна використовувати у двох

контекстах – значна кількість іноземних громадян у сфері професійного спорту (спортсмени, тренери, агенти, спортивні функціонери і менеджери), а також проведення спортивних змагань повністю або в будь-якій їх частині на території іноземних держав).

Так, російські фахівці В.В. Векленко та М.В. Бавсун обґрунтовано вважають: «На жаль, кримінальне законодавство в разі настання наслідків, що мають переважно фізичний і матеріальний, ніж соціальний характер, сьогодні нездатне вплинути на те, що відбувається. При цьому норма, що міститься в чинному кримінальному законі, що встановлює заборону на підкуп учасників і організаторів професійних спортивних змагань і видовищних комерційних конкурсів, по-перше, не відображає всю гаму можливих наслідків суспільно небезпечного характеру, поширеність яких у професійному спорті сьогодні очевидна, а по-друге, не має аналогів застосування у вітчизняній судовій практиці за весь період існування кримінального закону [5].

При цьому норма Кримінального кодексу України (далі – КК України), що встановлює заборону на вплив на результати офіційних спортивних змагань шляхом підкупу, примушування або підбурювання чи вступу у змову щодо результатів офіційного спортивного змагання, по-перше, не відображає всі можливі наслідки суспільно небезпечного характеру, поширеність яких в професійному спорті сьогодні очевидна, а по-друге, не має аналогів застосування у вітчизняній судовій практиці за весь період існування даної норми у КК України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню кримінально-правової кваліфікації даного складу злочину присвячені праці вітчизняних і зарубіжних юристів-практиків, фахівців в області спортивного права: Н.А. Овчинникова, М.В. Спірева, М.Х. Хакулова, В.В. Сараєва, М.А. Прокопця і Д.М. Журбина, Д.І. Рогачова, Н.А. Бабія, В.В. Хілюти та ін.

Виходячи з цього, **метою** даної **статті** є визначення проблем кримінально-правової кваліфікації злочину, передбаченого ст. 369-3 КК України та визначення основних напрямків її вирішення.

Виклад основного матеріалу. Статтею 369-3 КК України визначається кримінальна відповідальність за вплив на результати офіційних спортивних змагань шляхом підкупу, примушування або підбурювання чи вступу у змову щодо результатів офіційного спортивного змагання з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи третьої особи або одержання внаслідок таких діянь неправомірної вигоди для себе чи третьої особи [1]. Варто зауважити, що дана норма є єдиним складом злочину, що посягає на даний вид суспільних відносин.

Складність кримінально-правової кваліфікації даного складу злочину полягає в тому, що договірні матчі мають складну правову природу: вони представляють собою порушення як сфери кримінального права, так і сфери так званого «м'якого права», тобто норм, встановлених міжнародними і національними спортивними федераціями та асоціаціями. Ця подвійність тягне першу проблему у протидії договірних матчів, яка полягає в неоднорідності відповідальності за відповідні діяння, вчинені винними особами. Іншими словами, універсальними є якраз норми згаданого вище «м'якого права» міжнародних спортивних організацій (наприклад, ФІФА та УЄФА), а кримінальне законодавство кожної держави має особливості і часто діяння, що вважаються злочином в одній державі, дозволяють уникнути відповідальності в іншій країні. У свою чергу, «м'яке право» встановлює лише так звану спортивну відповідальність (наприклад – дискваліфікацію).

Аналізуючи об'єктивну сторону злочину, можна зробити висновок, що підкуп примушування або підбурювання учасників і організаторів фахових спортивних змагань в основних кримінально-правових ознаках відповідає комерційному підкупу і відрізняється від останнього суб'єктом отримання підкупу і характером діянь, які здійснюються за винагороду. Подібно комерційному підкупу, злочин за ст. 369-3 КК України містить два склади злочину: отримання неправомірної вигоди та надання неправомірної вигоди [1].

Говорячи про наступну проблему правової природи договірних матчів, необ-

хідно відзначити безоплатний характер такої угоди. Однак на практиці не все так однозначно: нерідко винагородою виступають не гроші, цінні папери, інше майно або послуги майнового характеру (як це сформульовано, наприклад, в КК України). Так, непоодинокі випадки «обміну балами»: якщо в силу турнірного стану однієї з команд їй необхідні бали для вирішення певних завдань, можливий варіант своєрідного повернення отриманих неспортивних шляхом балів опонентів в наступному сезоні [3, с. 214].

Інша проблема у протидії договірних матчів – визнання суб'єктного складу кожного конкретного випадку. Це пов'язано з досить широким колом осіб, здатних впливати на результати спортивного змагання: спортсмени (гравці), тренери, спортивні судді і т.д. Як правило, інформація про нечесний характер того чи іншого спортивного змагання відома лише обмеженому колу осіб із числа його безпосередніх учасників.

У теорії кримінального права обґрунтовується пропозиція розширити коло суб'єктів даного злочину, включивши в їх число власників і керівників спортивних клубів. Виділяючи в законі спортсмена і спортивні змагання, в яких він бере участь, законодавець «забув» про суб'єктів «конкурсної» сфери – учасників видовищних комерційних конкурсів (конкурсантів).

Зауважимо також, що В.В. Сараєв пропонує доповнити норму таким спеціальним суб'єктом, як спортивний агент. Із зазначеною точкою зору важко погодитися. Вважаємо, що виконавець даного злочину повинен бути здатний повністю своїми діями виконати його об'єктивну сторону, тобто отримати предмет підкупу з метою надання впливу на результат змагання. Якщо отримати предмет підкупу агент ще має можливість, то безпосередньо своїми діями здійснити вплив на результат змагання спортивний агент практично не може [6, с. 56].

Спортсменами, спортивними суддями, тренерами, керівниками команд та іншими учасниками або організаторами професійних спортивних змагань є особи, офіційно наділені відповідним статусом на основі

трудового договору, цивільно-правового договору або положення про проведення змагань, що виконують організаційно-розпорядчі функції або безпосередньо беруть участь у змаганнях. Зазначеними особами можуть бути громадяни України, іноземці, особи без громадянства, які досягли 16-віку. Вік є особливою ознакою, так як професійним спортом можуть займатися й особи молодше 16 років (наприклад, художньою гімнастикою, акробатикою, плаванням і т.п.).

Суб'єктивна сторона даного діяння визначається виною в формі прямого умислу. Обов'язковою суб'єктивною ознакою аналізованого злочину є мета – надати протиправний вплив на результати професійних спортивних змагань або комерційних конкурсів. Буквальне тлумачення такої редакції дозволяє невизначено розширити коло дій, що підпадають під ознаки даного злочину, які не є, по суті, суспільно небезпечними. Тому деякі автори вказують, що «в практику проведення спортивних змагань широко увійшло так зване стимулювання спортсменів шляхом вручення їм не передбаченої жодними контрактами матеріальної винагороди учасниками іншого професійного клубу, спонсорами, генеральними партнерами або іншими особами з тим, щоб, отримавши таку винагороду, спортсмени доклали максимум зусиль для перемоги над суперником. Вважається, що подібне стимулювання підпадає під ознаки складу злочину, передбаченого ст. 369-3 КК України.

Із вказаною точкою зору важко погодитися. Вважається, що не є злочином обіцянка винагороди спортсменам та фактична передача їм різних цінностей і надання матеріальних благ з метою їх стимулювання, щоб у чесній спортивній боротьбі вони домоглися найкращих результатів. Тим більше, в законі мета скоєного підкупу визначена із зазначенням ознаки безумовної неправомірності впливу, що відбивається на ході і (або) результатах змагання, конкурсу.

Протиправність наданого впливу на результат офіційного спортивного змагання або комерційного конкурсу на даний час закріплена і в назві ст. 369-3 КК України. Більше того (і це є основною відмін-

ністю даного складу злочину від інших «корупційних» статей), умислом особи, що здійснює підкуп, повинен визнаватися той факт, що вплив, який вона вчинила на результати, носить абсолютно протиправний характер. В іншому випадку можлива ситуація, коли кримінальними будуть визнані діяння, які не становлять суспільної небезпеки.

На думку С.В. Кузьміна, цілком логічним у пропонованому складі злочину буде виглядати вказівка про обов'язкове врахування мотивів, якими керується винна особа. Особливо суспільно небезпечними, вважає автор, дії винного повинні вважатися лише в разі корисливих або інших спонукань (бажання забезпечити вигреш знайомому на тоталізаторі, прагнення не допустити перемоги того чи іншого спортсмена через заздрощі, помсту, ревнощі і т.п.) [4, с. 241].

Однак при цьому винні особи прагнуть до забезпечення перемоги конкретної особи (команди) або недопущення його повторної перемоги, а для настання відповідальності не має значення, чи могли конкретні учасники змагань своїми можливостями досягти того результату, за забезпечення якого передавалася винагорода. З іншого боку, обіцянка винагороди за перемогу у змаганнях чи конкурсах підкупом не є. Розвиваючи цю думку, можна відзначити, що така обіцянка не є фактором, що об'єктивно впливає на результат конкретного спортивного змагання, оскільки не порушує принципу спортивної змагальності, а носить швидше стимулюючий характер. Однак, на нашу думку, це якраз має стати предметом регулювання «м'якого права», оскільки така обіцянка, якщо вона висловлюється іншим спортсменом або спортивним клубом, є порушенням принципу чесної гри (FairPlay) [2].

Кваліфікованим видом протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань визначається вчинення діяння щодо офіційних спортивних змагань неповнолітніх або повторно (ч. 2 ст. 369-3 КК України). Разом з тим, законодавець не враховує вчинення даного злочину із множинністю суб'єктів, зокрема за попередньою змовою групою осіб та організованою групою.

Злочин визначається вчиненням організованою групою, якщо його вчинено стійкою групою осіб, які заздалегідь об'єдналися з метою вчинення одного або декількох злочинів.

Організована група характеризується стійкістю, більш високим ступенем організованості, розподілом ролей, наявністю організатора і керівника. Виходячи з цього, в організовану групу можуть входити особи, які не є посадовими або які не виконують управлінські функції в комерційній або іншій організації, які заздалегідь об'єдналися для здійснення одного або декількох злочинів.

Звісно ж, що відмова законодавця від включення в ч. 2 ст. 369-3 КК України групи осіб за попередньою змовою та організованою групою як кваліфікуючих ознак є обґрунтованою.

Злочин визнається таким, що вчинений групою осіб, якщо у ньому брали участь декілька (два або більше) виконавців без попередньої змови між собою. Злочин визнається вчиненням за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовилися про спільне його вчинення. З буквального тлумачення закону можна зробити висновок, що група осіб за попередньою змовою характеризується двома ознаками: участю тільки співвиконавців, наявністю попередньої змови. Остання забезпечує більш високий ступінь взаємодії між співучасниками. Змову слід розуміти як узгодження волі співучасників, спрямованої на вчинення злочину. Змова може бути як у словесній, так і в іншій формі. Досить, якщо один із співучасників запропонує скоїти злочин, а інший погодиться з цим (в тому числі висловивши свою згоду мовчанням). Змова повинна бути попередньою, тобто мати місце на стадії готування, до початку виконання будь-ким з учасників об'єктивної сторони злочину.

Якщо говорити про ст. 369-3 КК України, то, на наш погляд, є цілком допустимою наступна ситуація. Наприклад, два тренери команди «А» заплатили судді за упереджене суддівство в матчі проти команди «Б». У даній ситуації навряд чи буде доречно говорити про злочин без

кваліфікуючих обставин. Тому вважаємо, що ч. 2 ст. 369-3 КК України слід доповнити наступними словами: «Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені щодо офіційних спортивних змагань неповнолітніх, повторно, за попередньою змовою групою осіб – караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк».

Дана позиція відповідає б підходу законодавця до конструювання «корупційних» складів злочинів, наприклад, складу комерційного підкупу, до якого найбільш близька редакція ст. 369-3 КК України.

Кваліфікуючих ознак для осіб, що приймають незаконну винагороду, передану їм з метою надання протиправного впливу на результати змагань і конкурсів, закон не передбачає. Зазначені обставини також дозволяють говорити про прогалини кримінального закону. Як мінімум, диференціація обставин, які характеризують розмір незаконної винагороди, і груповий характер діяння повинні бути закріплені в зазначеній нормі.

Висновки та пропозиції. З метою правильної кримінально-правової кваліфікації протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань, передбаченого ст. 369-3 КК України, можна запропонувати наступні рекомендації.

По-перше, здійснити чіткий розподіл компетенції між юридичною відповідальністю, закріпленою чинним законодавством України, та відповідальністю, застосованою спортивними організаціями, з метою усунення дублювання подібних правопорушень. Разом з тим вважаємо, що спортивні санкції можуть мати більший результат у порівнянні з кримінальним покаранням, так як позбавлення права здійснювати будь-яку діяльність, пов'язану зі спортом, для більшості означає втрату засобів до існування і необхідності зміни професії.

По-друге, є необхідність розробки узагальнення судової практики у справах про протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань. Зокрема,

роз'яснень щодо об'єктивної та суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 369-3 КК України, відмежування його від адміністративних проступків; визначення термінів, які вживаються у диспозиції норми.

Таким чином, виявлені проблеми та подані пропозиції сприятимуть удосконаленню кримінально-правової кваліфікації злочину, передбаченого ст. 369-3 КК України, та зумовлять зниження рівня даного виду злочинності.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
2. Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань : Закон України від 03.11.2015 р. № 743-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. – № 51. – Ст. 472.
3. Бондаренко О.С. Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань: кримінально-правова характеристика / О.С. Бондаренко // Право і суспільство. Питання кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права. – № 1. – 2017. – С. 213–217.
4. Кузьмин С.В. Об одной из проблем обеспечения охраны профессионального спорта в новом Уголовном кодексе // Российский судья. – 2002. – № 2. – С. 34. Об этом также: Соловьев О.Г. Применение уголовного права : проблемы содержания и соотношения понятий // Юридическая наука и практика. Вестн. Нижегород. акад. МВД России. – 2010. – № 2. – С. 241.
5. Сараев В.В. Законодательное обеспечение борьбы с договорными матчами: теория и практика / В.В. Сараев // Консультант Плюс : Версия Проф. Технология Проф – ООО «ЮрСпектр». – М., 2013.
6. Сараев В.В. Пути повышения эффективности уголовно-правового запрета на договорные матчи по ст. 184 УК РФ / В.В. Сараев // Консультант Плюс : Версия Проф. Технология Проф – ООО «ЮрСпектр». – М., 2013.

Батраченко Т. С., Нагорный Б. В. Противоправное влияние на результаты официальных спортивных соревнований: проблемы криминально-правовой квалификации

Статья посвящена рассмотрению проблем противоправного влияния на результаты официальных спортивных соревнований. Критически проанализированы все элементы преступления, предусмотренного ст. 369-3 УК Украины. Изложены рекомендации по совершенствованию криминально-правовой квалификации данного уголовного правонарушения.

Ключевые слова: *неправомерная выгода, спортивные соревнования, подкуп, противоправное влияние, криминально-правовая квалификация.*

Batrachenko T., Nahornyi B. Illegal influence on the outcomes of official sporting events: problems of the qualification

The article is devoted to the problems of illegal influence on the outcomes of official sporting events. In the article all elements of the crime provided for in Art. 369-3 of the Criminal Code of Ukraine were investigated and analyzed. The article contains recommendations for improving the qualification of this criminal offense.

Key words: *illegal profit, sports events, bribery, illegal influence, classification of crimes.*